

Karol Juszka*

Elżbieta Żywucka-Kozłowska**

PRAKTYCZNE SPOJRZENIE NA PRZERWĘ W ODBYWANIU KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI

Jednym ze sposobów wstrzymania wykonania kary jest przerwa w odbywaniu kary pozbawienia wolności. Prezentację wyników przeprowadzonych badań dotyczących tej instytucji należy poprzedzić zarówno językowym jak i prawniczym znaczeniem omawianego terminu.

Z językowego punktu widzenia „przerwa” jest to „czas, okres, w którym jakaś czynność lub zjawisko chwilowo nie zachodzi, nie odbywa się; odstęp czasowy między czymś a czymś; pauza” a także „puste miejsce, szpara, luka w czymś, miejsce przerywania czegoś”¹.

Przerwa oznacza odstępstwo od zasady bezzwłocznego i ciągłego wykonywania kary. Jest jedną z najdalej idących form wstrzymania wykonywania kary pozbawienia wolności i powinna być udzielana tylko z uwzględnieniem wąskiego rozumienia przesłanek wymienionych w art. 153 k.k.w.² Sąd Apelacyjny w Warszawie³ wskazuje, że „pojęcie „przerwa w wykonaniu kary pozbawienia wolności” (art. 155§1 k.k.w.) oznacza przerwę w rozumieniu art. 153 k.k.w. – i co nie mniej istotne – udzieloną w trybie tego właśnie przepisu”. Z istoty przerwy wynika, że skazany opuszcza zakład karny i przebywa na wolności przez określony czas w określonym celu.

* Karol Juszka jest absolwentem Wydziału Prawa i Administracji UJ w Krakowie, doktorantem w Katedrze Prawa Karnego UJ w Krakowie, autorem interesujących artykułów na temat przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności.

** Elżbieta Żywucka – Kozłowska jest doktorem nauk prawnych. Pracuje jako adiunkt w Katedrze Prawa Karnego Materialnego UWM w Olsztynie, ukończyła aplikację prokuratorską, autorka licznych monografii oraz artykułów naukowych, biegły Sądu Okręgowego w Szczecinie. Od 2008 roku ekspert Międzynarodowego Trybunału Karnego w Hadze.

¹ Słownik Języka Polskiego, tom II, Wyd. PWN, Warszawa 1988, s. 1001.

² Z. Hołda, K. Postulski, Kodeks ..., op. cit., s. 511.

³ Postanowienie SA w Warszawie z dnia 6 marca 2001 r, II Akz 91/01, A.OSA Warszawa 2/01 K-8, cyt. za: KZS 2001, nr 6, poz. 56.

Grupa zagadnień związanych z przerwą w odbywaniu kary pozbawienia wolności jest często pomijana albo wręcz zapomniana przez doktrynę mimo, że stanowi w praktyce jeden z filarów resocjalizacji, czego potwierdzeniem jest systematyczny wzrost liczby postępowań dotyczących tej instytucji.

Praktyczne spojrzenie na instytucję przerwy stanowiło punkt wyjścia do podjęcia badań nie przeprowadzonych dotychczas tak szeroko w Wydziale V Penitencjarnym Sądu Okręgowego w Krakowie w czasie obowiązywania k.k.w. z 1997 roku⁴.

Przedmiotem badań była przerwa w odbywaniu kary pozbawienia wolności. Materiał badawczy obejmował 153 akta opatrzone sygnaturą Wydziału V Penitencjarnego Sądu Okręgowego w Krakowie dotyczące 90 osobowej, losowo wybranej grupy badawczej; skazanych, wobec których miały miejsce różne rozstrzygnięcia procesowe dotyczące orzekania w sprawach przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności w latach 2002-2006.

Kwestionariusz do badań aktowych zawierał wytyczne opracowane na podstawie analizy literatury przedmiotu, wyników dotychczasowych badań a także własnych wniosków i przemyśleń. Założono, że wytycznymi kwestionariusza będą następujące jednostki badawcze: osoba, sprawa, wyrok, dowód, argument. Kryteriami „osób i spraw”, „osób lub spraw” posłużono się przedstawiając płeć, wiek, stan cywilny, miejsce zamieszkania, wykształcenie, system odbywania kary, liczbę nagród i kar, zawód, formę kontaktów z rodziną, rodzaje przerw, czas trwania przerwy, wnioskodawca przerwy, argumenty wnioskodawcy przerwy, uczestnicy postępowania, rozstrzygnięcie procesowe sądu pierwszej instancji, składający zażalenie, rozstrzygnięcie procesowe sądu drugiej instancji. Prezentując przeszłość kryminalną skazanych przyjęto wyrok i osobę jako jednostkę badawczą. Analizując materiał dowodowy posłużono się dowodem jako jednostką badawczą. Uzasadnienia rozstrzygnięć procesowych badano według zawartych tam argumentów.

Analizowane rozstrzygnięcia procesowe podzielono na postanowienia sądu pierwszej i drugiej instancji. Rozstrzygnięcia w pierwszej instancji to: udzielenie przerwy, odmowa udzielenia przerwy, umorzenie postępowania wykonawczego w sprawie przerwy, odwołanie przerwy, nie odwoływanie przerwy, pozostawienie wniosku o udzielenie przerwy bez rozpoznania. Rozstrzygnięcia w drugiej instancji to: utrzymanie w mocy

⁴ K. Juszka, Studia nad przerwą w odbywaniu kary pozbawienia wolności, Wydawnictwo Verba, Lublin 2007, s.42 i nast.

zaskarżonego postanowienia sądu pierwszej instancji, zmiana postanowienia i udzielenie przerwy, uchylenie postanowienia sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Badania nie uwzględniają informacji o skazanych dostępnych jedynie w Aktach Osobowych „A” i „B”

Charakterystykę badanych osób przed i w czasie osadzenia w jednostkach penitencjarnych wyznaczały płeć, wiek, stan cywilny, miejsce zamieszkania, wykształcenie, zawód, system odbywania kary oraz nagrody i kary.

Wśród badanych zdecydowaną większość zarówno według osób (95,6%) i spraw (96,7%) stanowili mężczyźni.

Wyszczególniono 7 grup wiekowych badanych osób: do 25 lat, 26-35, 36-45, 46-55, 56-65, 66-75 i powyżej 75 lat. Zauważono różnicę w ujęciu tej wytycznej pomiędzy kryterium sprawy a kryterium osoby. Najwięcej osób związanych z postępowaniem dotyczącym przerw było w wieku 26-35 lat oraz w wieku 46-55 lat, którzy stanowili odpowiednio 28,9% i 23,3% badanych. Natomiast najwięcej spraw (30,7%) dotyczyło osób między 36 a 45 rokiem życia oraz między 26 a 35 lat z 20,26% spraw. Nie stwierdzono osób korzystających z przerwy w wieku powyżej 75 roku życia. Biorąc pod uwagę wytyczną dotyczącą wieku, o efektywności badanej instytucji, w dużej mierze, decyduje pierwszy w życiu konflikt z prawem, strona podmiotowa, charakter popełnionego czynu. Wiek ma znaczenie w kontekście aktualnej sytuacji życiowej oraz planów na przyszłość sprawcy np. zbliżająca się obrona pracy dyplomowej, niedawno ukończone studia, plany związane z założeniem oraz utrzymaniem rodziny, ryzyko utraty, przzerwania lub mocnego nadszarpnięcia pozycji zawodowej z powodu popełnienia czynu zabronionego. W tym kontekście sprawcy dążą m.in. przez siłę własnej argumentacji, dokumentacji, profesjonalnej pomocy prawnej do przekonania sądu do zastosowania instytucji przerwy w odbywaniu kary.

Również stan cywilny analizowano pod względem osób i spraw. Ze stwierdzonych danych formalną lub faktyczną więź z drugą osobą deklaruje 62,9% badanych. Najlicniejszą grupą były osoby żyjące w małżeństwie - 45,7% badanych. 1,4% badanych samotnie wychowywało dziecko. Najwięcej spraw (45,6%) dotyczy skazanych żyjących w związku małżeńskim. Tutaj także ponad połowa spraw dotyczy osób żyjących w formalnej lub faktycznej więzi z drugą osobą (56,8%).

Nieodłącznie związana ze stanem cywilnym skazanych jest forma kontaktów skazanego z rodziną. Mając dane z 66% ogólnej liczby spraw zaobserwowano, że prawie wszystkie sprawy (99%) dotyczą osób, które deklarują utrzymywanie kontaktów z rodziną korespondencyjnie, telefonicznie oraz w formie widzeń. Tylko w dwóch sprawach wobec skazanych kategorycznie stwierdzono brak kontaktów z rodziną. Najczęstszą formą kontaktów były widzenia z członkami rodziny (25%) i za pomocą korespondencji (21% spraw). Często skazany wykorzystuje wszystkie formy utrzymywania kontaktów.

Widzenie, w trakcie którego ujawnia się całokształt relacji skazanego z rodziną jest często najsilniejszym impulsem pozytywnych zmian w życiu skazanego w powrocie do zgodnego z prawem życia na wolności.

Bardzo interesującą wytyczną była sytuacja mieszkaniowa i materialna osób, które w wyniku popełnienia przestępstwa znalazły się w więzieniu. Dane z 152 spraw osób, które mieszkają w 52 miejscowościach na terenie całej Polski ujęte zostały według spraw. Prawie wszyscy (98% spraw) mają stałe miejsce zameldowania. Najwięcej z nich mieszka w Krakowie (42,8%) i Oświęcimiu (8,6%). Taki stan rzeczy prowadzi do nawiązania kontaktów między więźniami. Mogą być one pozytywne lub negatywne; służyć zrozumieniu i przełamywaniu regionalnych i charakterologicznych przyzwyczajzeń lub być tylko przystankiem wliczonym w koszty działalności przestępczej będących „konferencją”, na której można wymienić doświadczenia i udoskonalić „warsztat” poszerzając stare i poznając nowe techniki popełniania przestępstw.

Ważnym czynnikiem jest wykształcenie. Na podstawie 38 na 90 osób podlegających badaniu zwrócono uwagę, że najczęściej w postępowaniu dotyczącym przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności uczestniczyły osoby z wykształceniem podstawowym, które stanowiły 39,5% osób, u których stwierdzono tą wytyczną. Biorąc pod uwagę kryterium sprawy uzyskano informacje opisujące 84 jednostki badawcze. Tutaj największą grupę stanowią sprawy osób o podstawowym wykształceniu – 36,9% spraw. Wymienionej wyżej osoby z wyższym wykształceniem dotyczyło 9,5% spraw. Tylko jedna na 38 wspomnianych osób legitymowała się wyższym wykształceniem. Posiadanie średniego czy nawet wyższego wykształcenia znacznie zwiększa szansę uzyskania pracy, choć w sytuacji znacznego bezrobocia jej nie gwarantuje. Badając strukturę zawodową skazanych przyjęto sprawę jako jednostkę badawczą. Uzyskano dane na temat prawie połowy spraw (49,7%). Spośród wykonywanych zawodów najczęściej spraw dotyczyło osób, którzy wykonują prace dorywcze (13,15%). Warto przeanalizować 40,8% spraw,

które dotyczyły bezrobotnych i rencistów (odpowiednio 22,4%) i 18,4% ogółu spraw). Budzącym nadzieję jest fakt, że w ostatnich latach zwiększa się liczba skazanych znajdujących pracę u wielu podmiotów działających na rynku pracy. Bardzo często skazani mają dobrą opinię u pracodawców, gdyż szanują swoją pracę. Wykształcenie sprawcy powiązane z możliwościami zarobkowymi w kontekście efektywności przerwy w odbywaniu kary jest pomocne także przy ocenie czy skazany może zgodnie z planem oraz skutecznie wykorzystać ten stosunkowo krótki czas. Wymiernym wynikiem tej oceny może być na nowo podtrzymana lub nawiązana współpraca z pracodawcą, a w konsekwencji zatrudnienie po odbyciu kary ułatwiające niewątpliwie powrót do działalności zgodnej z prawem.

Trzy systemy odbywania kary: programowanego oddziaływania, terapeutyczny, zwykły zostały przedstawione według kryterium osób i spraw. Wskaźnik osób pochodzący od 60 na 90 ogólnej liczby badanych obrazuje, że skazani najczęściej obywali karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania (85%). W systemie zwykłym było 10%, a terapeutycznym 5% badanych. Z punktu widzenia systemu odbywania kary według spraw uzyskano dane dotyczące 99 na 153 sprawy, w której najwięcej (88,9%) stanowi system programowanego oddziaływania przed zwykłym (8%) i terapeutycznym (3%).

Czas na to, aby przedstawić wyniki badań dotyczące nagród i kar. Przyznano 106 nagród i 43 kary. Biorąc pod uwagę ogólną liczbę kar i nagród, stwierdzono w badaniach, że 71% stanowią nagrody a 29% kary. Nie przyznano kar i nagród w 23% spraw, wielokrotnie nagradzani to 5% badanych spraw. Najwięcej nagród przyznano dwóm skazanym po 12 nagród każdy. Rekordzista pod względem kar to skazany, którego ukarano 23 razy. Miejsce kar i nagród w systemie wykonywania kary jest co najmniej kontrowersyjne. W literaturze⁵ z aprobatą odnotowano, że po 1989 r. w praktyce penitencjarnej nagrody przeważają nad karami.

2. Wytyczne związane z postępowaniem dotyczącym przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności to: prawomocne wyroki, dowody, wnioskodawca przerwy, rodzaje przerw, czas trwania przerwy, wnioskodawca przerwy, argumenty wnioskodawcy przerwy, uczestnicy postępowania w pierwszej instancji, rozstrzygnięcie procesowe sądu pierwszej

⁵ T. Szymanowski, Przemiany systemu penitencjarnego w Polsce, Oficyna Naukowa, Warszawa 1996, s.69, T. Szymanowski, Z. Świda, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz. Ustawy dodatkowe, akty wykonawcze, Wyd. Librata, Warszawa 1998, s.329, cyt. za: Z. Hołda, K. Postulski, Kodeks karny wykonawczy – Komentarz, Wydawnictwo Arche s.c., Gdańsk 2006, s. 471

instancji, uzasadnienie rozstrzygnięcia procesowego sądu pierwszej Instancji, wnioskodawca zażalenia, argumenty wnioskodawcy zażalenia, uczestnicy postępowania w sądzie drugiej instancji, rozstrzygnięcie procesowe sądu drugiej instancji, uzasadnienie rozstrzygnięcia procesowego sądu drugiej instancji.

W kwestiach związanych z prawomocnymi wyrokami wykorzystano trzy jednostki badawcze: osoba, sprawa, wyrok. Dotyczyły one 90 osób, 153 spraw i 184 wyroków. Analiza obejmowała czas wydania wyroku, właściwość sądu, przeszłość kryminalną badanych i czas odbywania kary. Przeszłość kryminalna skazanych ujęta została według liczby osób i liczby kar. Ponad połowa karanych (54,4%) to karani jeden raz. 21,1% badanych było dwa razy karani. Co dziesiąty był trzy razy karany. 6,66% badanych było cztery razy karani. Po 3,33% badanych było pięć i siedem razy karanych. Jedna osoba była 10 razy karana. Populacja dziesięć razy karanych stanowi 2% populacji jeden raz karanych. 14,4% badanych było wielokrotnie, czyli co najmniej 4 razy skazanych⁶.

Cechą charakteryzującą, determinującą i określającą znaczenie czynu zabronionego dla skazanego a co z tym się wiąże miejsce i znaczenie kary w czasie odbywania, w czasie przerwy i po odbyciu kary pozbawienia wolności jest czas wydania wyroku. Różnica między pierwszą a ostatnią datą badanych wyroków wynosi 14 lat. W tym czasie wobec 90 badanych wydano 184 wyroki. Najwięcej orzeczeń (min. 30 w roku) ogłoszono w 2002, 2003 i 2004 roku. Wyroki w tym trzyletnim okresie stanowią ponad połowę (52,7%) wszystkich orzeczonych wobec badanej grupy skazanych. W latach 1992, 1995, 1997 wydano wobec badanych po jednym orzeczeniu.

Następną cechą określającą prawomocny wyrok jest właściwość sądu, który wydał skazujący wyrok skazanemu. Wyroki sądów rejonowych stanowiły 93,5% a okręgowych 6,5%. Połowa wyroków została ogłoszona przez pięć sądów w Krakowie. Najwięcej orzeczeń wydał Sąd Rejonowy dla Krakowa Śródmieścia w Krakowie - 18,5% wszystkich orzeczeń. Najmniej, czyli po jednym orzeczeniu wydało 15 sądów, co stanowi 39,5% wszystkich zestawionych poniżej sądów.

Wymiar kary ma istotne znaczenie nie tylko dla samego sprawcy przestępstwa, dla jego rodziny, ale również określa ramy czasowe dla oddziaływania penitencjarnego.⁷ Statystyki wskazują, że najwięcej było wyroków do 1 roku i do 2 lat, co stanowi odpowiednio – 45,1% i 32,6% wszystkich wyroków. Kary najdłuższe – powyżej 5 lat – orzeczono wobec 7,8% skazanych. Najmniej wyroków odnotowano z karą do 25 lat pozbawienia wolności (1,1%). Nie było wyroku powyżej 25 lat pozbawienia wolności.

⁶ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, Kryminologia, Wyd. Arche s.c., Gdańsk 2004, s. 308.

⁷ T. Szymanowski, Polityka..., op. cit., s. 169.

Dowody, które analizują sędziowie badając wnioski o udzielenie przerwy w karze pozbawienia wolności mają bardzo ważny wpływ na rozstrzygnięcie procesowe dotyczące omawianej instytucji. W badaniach przyjęto dowód jako jednostkę badawczą. Na 222 dowody znalezione w aktach spraw najwięcej jest tych związanych z szeroko rozumianą dokumentacją medyczną (77,9%). Powyżej 5% dowodów (6,7%) znalazła się jeszcze dokumentacja związana z pracą. Po jednym dowodzie spotkano się w związku z analizą 3 grup: zaświadczenia stowarzyszenia, poręczenia społeczne w formie aktu notarialnego, zapowiedzi ślubnej parafii rzymsko-katolickiej, postanowienia o zmianie środka zapobiegawczego. Na podstawie szczegółowej analizy dokumentacji medycznej zauważono, że wśród badanych skazanych znajduje się 11 osób posiadających orzeczenie o umiarkowanym (6 osób) i znacznym (5 osób) stopniu niepełnosprawności.

Na 145 przerw w odbywaniu kary pozbawienia wolności udzielanych skazanym 61,4% były pierwszymi a pozostałe 38,6% dalszymi. Rozróżnienie podstaw udzielenia przerwy jest związane z podziałem przerw na obligatoryjne i fakultatywne. Na 145 udzielonych przerw 42, 1% były obligatoryjne a 57,9% były fakultatywne.

Czas, na jaki udzielono przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności stanowi obok rozstrzygnięcia co do meritum część postanowienia o udzieleniu przerwy. Sąd penitencjarny udzielił badanym przerwy na następujący okres czasu: 2 miesiące, 3 miesiące, 4 miesiące, 6 miesięcy, 9 miesięcy i 12 miesięcy. Najczęściej udzielano przerwy na 3 miesiące (56%) i 6 miesięcy (36%). Jedynie 8% przerw to przerwy na 2 miesiące, 4 miesiące, 9 miesięcy i 12 miesięcy.

Zatrzymując się przy wnioskodawcach przerwy, według osób zakreślono dwie grupy: skazany i jego rodzina oraz obrońca skazanego. Skazani w ponad 77% przypadków inicjowali postępowanie dotyczące przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności. W imieniu pozostałych skazanych (23%) wniosek składał obrońca skazanego.

Argumenty wnioskodawcy przerwy wyszczególniono według osób i spraw. Te zestawienia wiązały się z podziałem przerw na przerwy obligatoryjne i przerwy fakultatywne. Wskazano również na inne postępowania związane z odwoływaniem lub nie odwoływaniem przerwy w karze pozbawienia wolności. Podczas prowadzonych badań spostrzeżono przypadki, w których jeden wnioskodawca powoływał się w swoim wniosku na istnienie kilku podstaw udzielenia przerwy. Argument przerwy obligatoryjnej pojawił się prawie u co czwartego badanego (23,5%), fakultatywnej u pozostałej grupy (76,5%). Z punktu widzenia przerwy fakultatywnej wnioskodawcy najczęściej powoływali się na

ważne względy rodzinne, które stanowiły 62,8% argumentów wnioskodawców przerwy fakultatywnej i prawie połowę (48%) ogółu argumentów wysuwanych we wniosku o udzielenie przerwy. W przypadku ważnych względów zdrowotnych te proporcje wynosiły odpowiednio: 18% i 13,8%, a w przypadku ważnych względów osobistych: 19,2% i 14,7% argumentów.

Zwracając uwagę na uczestników postępowania w pierwszej instancji wymieniono prokuratora, skazanego, obrońcę skazanego, przedstawiciela jednostki penitencjarnej, kuratora zawodowego i biegłych. W tej wytycznej przyjęto kryterium sprawy jako jednostkę badawczą. Z przeprowadzonych badań wynika, że prokurator uczestniczył we wszystkich posiedzeniach objętych analizą akt przeprowadzonych przez autora. Badania aktowe wskazują na udział skazanego w 81% ogólnej liczby badanych spraw. Na 153 badane sprawy tylko w 24,8% spraw obrońca uczestniczył w postępowaniu dotyczącym przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności z czego w 57,9% była to obrona obligatoryjna a w 42,1% fakultatywna. W sprawach o przerwę w karze pozbawienia wolności w protokołach posiedzeń sądu penitencjarnego przy przedstawicielu jednostki penitencjarnej istnieje zapis: „nie oświadcza się”. Ta grupa osób była obecna prawie w co czwartej sprawie (24,1%). Udział sądowego kuratora zawodowego w posiedzeniu jest obowiązkowy, jeśli sąd uzna to za konieczne (art. 23§3 k.k.w.). W 3,9% spraw uczestniczył sądowy kurator zawodowy. Biegli wydawali opinie dla sądu pierwszej instancji w 3,9% spraw.

Badania aktowe przewidują sześć rodzajów rozstrzygnięć procesowych sądu pierwszej instancji: udzielenie przerwy, odmowa udzielenia przerwy, umorzenie postępowania wykonawczego, odwołanie przerwy, nie odwoływanie przerwy, pozostawienie wniosku bez rozpoznania. Przyjęto sprawę jako jednostkę badawczą. Z liczby 153 spraw - 94,7% rozstrzygnięć było wynikiem rozpatrzenia wniosków wnioskodawców dotyczących udzielenia przerwy, 5,3% spraw zakończyło się odwołaniem lub nie odwoływaniem przerwy w karze pozbawienia wolności. 57% spraw zakończyło się udzieleniem przerwy. 31 % spraw zakończyło się odmową udzielenia przerwy. Sposobem zakończenia co 20 sprawy było umorzenie postępowania. 1% wniosków pozostało bez rozpoznania. Wśród postanowień o udzielenie przerwy są takie, które dotyczy udzielenia przerwy bez udzielenia prawa łaski.

Postanowienia o udzielenie przerwy były konsekwencją stwierdzenia wystąpienia postaw udzielenia przerwy obligatoryjnej czy przerwy fakultatywnej przy rozpatrywaniu określonej sprawy przez Sąd Okręgowy w Krakowie.

Prawie co trzecia sprawa (31%) zakończyła się odmową udzielenia przerwy w karze pozbawienia wolności. Zestawiono 20 grup argumentów, które stanęły u podstaw wydania tego rozstrzygnięcia przez sąd penitencjarny. Wnioskodawcy przerwy w swoich wnioskach opierali się na różnych argumentach. W uzasadnieniu rozstrzygnięcia o odmowie udzielenia sąd penitencjarny ustosunkował się do nich. Dlatego w uzasadnieniu jednej sprawy można znaleźć kilka argumentów wydania tego rozstrzygnięcia. Wyliczenie obejmuje całość argumentów ujętych w badanych sprawach. Argumenty odmowy ujęte w badaniach są przykładami argumentacji tych rozstrzygnięć dokonywanych przez Wydział V Penitencjarny Sądu Okręgowego w Krakowie. Najczęstszym argumentem omawianego rozstrzygnięcia było stwierdzenie, że chorymi lub potrzebującymi członkami rodziny skazanego opiekują się inni członkowie rodziny oraz konstatacja, że skazany może być leczony w Zakładzie Karnym. Na 20 wymienionych grup 11 składa się z jednego argumentu.

W trakcie badań natrafiono na 4 rozstrzygnięcia procesowe dotyczące odwołania i na 4 dotyczące nie odwoływania przerwy. Najczęstszym argumentem odwołania przerwy i w tych badaniach pojawiającym się w każdym przypadku jest nie korzystanie z przerwy w celu, w jakim została udzielona. W jednej sprawie dodatkowo wystąpił argument polepszenia się stanu zdrowia skazanego, który zakwalifikowany został jako odpadnięcie przyczyny, dla której przerwa została udzielona. Nie stwierdzono rażącego naruszenia porządku prawnego oraz niewykonywania obowiązków z art. 153§4 k.k.w.. W 4 rozstrzygnięciach o nie odwoływaniu przerwy stwierdzono następujące argumenty: skazany podjął pracę, skazany opiekuje się babcią oraz zbliżanie się operacji serca, usunięcia lewego oka i przeszczepu rogówki prawego oka oraz brak danych.

Z przeprowadzonych badań wynika, że rzadkim uzasadnieniem rozstrzygnięcia procesowego sądu pierwszej instancji (ok.1%) jest pozostawienie wniosku bez rozpoznania. Przyczyną pozostawienia wniosku bez rozpoznania było stwierdzenie w dwóch sprawach tej samej podstawy faktycznej.

Ostatnią ujętą w badaniach grupą uzasadnień rozstrzygnięcia procesowego sądu pierwszej instancji były przyczyny umorzenia postępowania. W badaniach przyczyny umorzenia postępowania (5% spraw) to: udzielenie warunkowego przedterminowego

zwolnienia (3 sprawy), cofnięcie wniosku (3 sprawy), nie odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia (1 sprawa) oraz zgon skazanego (1 sprawa). Połowa przypadków była związana z warunkowym przedterminowym zwolnieniem. Nie odnotowano przypadku przedawnienia wykonywania kary.

Następną wytyczną byli wnioskodawcy zażalenia według spraw. Skazany złożył zażalenie w co dziesiątej sprawie a obrońca w 7% spraw. 14% spraw obejmowało postanowienia, na które składający nie złożyli zażalenia mimo przysługującego im prawa. Pozostałe sprawy (69%) zawierają postanowienia, których ta wytyczna nie dotyczy.

Na podstawie analiz przeprowadzonych badań zebrano 39 argumentów ujętych w 14 grupach. Czasami wnioskodawcy kolejny raz podkreślają wagę i doniosłość przyczyn złożenia wniosku o udzielenie przerwy. Zdarzają się również nowe powody lub rozszerzone, ale wcześniejsze. W jednej sprawie może pojawiać się kilka powodów pozytywnego rozpatrzenia środka odwoławczego. Najczęściej była to opieka nad chorym członkiem rodziny lub względy zdrowotne – 46,2% ogólnej liczby argumentów. Osiem grup zawiera po 1 argumentcie.

W postępowaniu w drugiej instancji odnotowano obecność prokuratora, skazanego i jego rodziny, obrońcę skazanego oraz sądowego kuratora zawodowego. Prokurator występował w każdej, a obrońca skazanego w ponad 40% spraw przed sądem drugiej instancji (42,3%). Skazany lub żona skazanego występowali łącznie w 15% spraw. W jednej sprawie występował sądowy kurator zawodowy.

Po analizie argumentów wnioskodawcy zażalenia, sąd drugiej instancji wydaje rozstrzygnięcie procesowe. W badaniach rozróżniono trzy grupy rozstrzygnięć procesowych sądu drugiej instancji: postanowienie sądu pierwszej instancji utrzymano w mocy; zmiana postanowienia sądu pierwszej instancji i udzielenie przerwy oraz uchylenie postanowienia sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Sąd drugiej instancji zmienił postanowienie sądu pierwszej instancji w 11,5% spraw. W wyniku zmiany, dwóm osobom udzielono przerwę po 6 miesięcy, a jednej na 3 miesiące. Najwięcej rozstrzygnięć – 80,7% - utrzymało w mocy postanowienie sądu pierwszej instancji. W 7,7% spraw sąd drugiej instancji uchylił postanowienie sądu pierwszej instancji i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania.

Powyższe rozstrzygnięcia procesowe sądu drugiej instancji miały swoje uzasadnienia. Obejmują one 28 uzasadnień zestawionych w 15 grupach tematycznych. Również w tym przypadku na jedno rozstrzygnięcie mógł przypadać więcej niż jeden wątek uzasadnienia.

Najczęściej (w co czwartej sprawie) spotkano się ze spostrzeżeniem, że skazany nie jest jedyną osobą mogącą zapewnić opiekę i utrzymanie rodziny oraz ogólną uwagę, że nie zachodzą przesłanki udzielenia przerwy – tutaj brak ważnych względów rodzinnych, zdrowotnych lub osobistych (17,9%). 11 grup obejmowało po jednym argumentem uzasadnienia.

Obraz praktyki w wynikach badań własnych dotyczących postępowań związanych z przerwą w odbywaniu kary pozbawienia wolności potwierdza wysoką efektywność tej instytucji przez rygorystyczną realizację jej założeń, udzielanej tylko z uwzględnieniem wąskiego rozumienia przesłanek wymienionych w art. 153 k.k.w.. Z analizy akt sądowych wynika jednoznacznie, że sąd rozpatruje każdy wniosek o udzielenie przerwy indywidualnie bardzo dokładnie, czego dowodem jest wysoki odsetek 80,7% spraw postanowień drugiej instancji utrzymujących w mocy postanowienia sądu pierwszej instancji.

Podstawową cechą instytucji prawnych o charakterze penitencjarnym takich jak warunkowe przedterminowe zwolnienie bądź przerwa w odbywaniu kary pozbawienia wolności, jest to, że nie można przewidzieć z góry możliwości ich zastosowania np. już w chwili wyrokowania przez sąd pierwszej lub drugiej instancji⁸, gdyż powstają one w toku wykonywania orzeczonej kary⁹. Wspomnianą grupę instytucji łączy swoisty kredyt zaufania do skazanego, polegający na wykorzystaniu krótkiego okresu czasu w określonym celu zgodnym z obowiązującym porządkiem prawnym. Decyzja procesowa o udzieleniu wspomnianego kredytu jest poprzedzona wnikliwą analizą sposobu życia sporządzoną zarówno na dzień wydawania tej decyzji jak również w oparciu o prognozy określone na jej podstawie. To od dojrzałości skazanego i zrozumienia przez niego doniosłości stosowanej instytucji zależy pomyślność sanacji, czyli uzdrowienia relacji przede wszystkim rodzinnych. Na drodze nieustannego zmagania i krytycznego spojrzenia na swoje życie z innej perspektywy niż więzienna skazany ma duchowe wsparcie wypływające z ustawy. Racjonalny ustawodawca zdaje sobie sprawę, że w razie pomyślnych wyników przerwy dalsze przebywanie skazanego w więzieniu po powrocie z niej będzie tylko prawną konsekwencją popełnionych w przeszłości czynów. W przeciwnym razie w wyniku kontroli sądu obejmującej całokształt zachowań skazanego w czasie przerwy negatywny wynik poprowadzi do odwołania przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności.

⁸ G. Wiciński, Postępowanie w sprawach o udzielenie przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności, PPiK 1989, nr 16 (56), s. 103.

⁹ E. Hansen, A. Kasprzak, Przerwa wykonania kary pozbawienia wolności, NP 1965, s. 672.